

"בתקשורת, השואה היא לא אירוע שנגמר לפני 70 שנה, אלא אירוע ישראלי מתמשך"

"שוחחנו עם מפיקים בנושא, ומה שמעניין הוא שהקריטריון עבורם להערכת יום השואה, הוא מצליח לרגש כמו יום הזיכרון לחללי צה"ל. עם יום הזיכרון לחללי צה"ל יודעים מה לעשות בתקשורת, מבינים שהם נוגעים לסיפור האישי הישראלי. הקושי רב יותר בשואה. שמענו מפיקים שאמרו לנו, 'עם כמה שהסיפורים נוראים, הם חוזרים על עצמם'"

אנה פרנק. מדברים עליה הרבה בערוצי הילדים (צילום ארכיון)

הסיקור של יום הזיכרון לשואה ולגבורה עבר לאורך השנים שינוי - במקום לספר מה קרה בשואה, אירועיה הופכים להיות הפריזמה שדרכה מוצג ההווה • פרוץ מוטי נייגר, שכתב יחד עם חוקרים נוספים ספר בנושא, מסביר בראיון ל"גלובס" את הסיפוח של יום השואה לישראליות בת זמננו, איך מתייחסים עיתונאים לסיקור הנושא, ועד כמה אנחנו פתוחים גם לכתיבה ביקורתית על השואה / לייאור אברבך

"הסיפור שלא דיברו על השואה הוא לא מדויק. מצאנו שלאורך השנים בהחלט דיברו על השואה. אבל אנחנו מבינים היום שהתגבשה ההכרה ככל ששומעים את הניצולים, וגם ככל שמתרחקים מהשואה והניצולים מתמעטים, שגם להיות בשואה, זו גבורה".

זווית חדשה על השואה?

בניגוד לעשורים הראשונים למדינה, בסופו של יום, אומר נייגר, סיקור יום השואה לא קשור בנרטיב שמוכתב מלמעלה ולא נובע מהלך רוח חברתי ואפילו לא פוליטי. בשורה התחתונה, הכל קשור בפרקטיקה העיתונאית היומיומית: נושא הקשור בשואה יגיע לכותרות, כי העיתונאים יודעים שיום השואה מגיע, והם צריכים למצוא משהו שקשור בעניין שימלא את הכותרות הראשיות ל-24 שעות הזיכרון. כמו בחיפוש אחר כל ידיעה שתעניין את הציבור, היא צריכה להיות מעניינת, מרגשת וכזו שמביאה זווית חדשה שלא נראתה עד כה. זה נשמע ציני, במיוחד כשמדובר בנושא כה רגיש וטעון, אך עלי-פי נייגר ועמיתיו זה מה שמכתיב היום את אופן ציון היום החשוב וזיכרון השואה. "כל שנה התקשורת צריכה לייצר סיפורים ליום השואה וצריך להתכונן ליום הזה

איש המכללה האקדמית נתניה, Communicating awe: media memory and Holocaust commemoration (Palgrave, 2014) האופן שבו כלי התקשורת הישראליים המרכזיים - העיתונים, הרדיו והטלוויזיה והתקשורת המקוונת - ייצגו ועיצבו לאורך השנים את ימי הזיכרון לשואה ולגבורה. "הגבורה", היא זו שעברה את השינוי האמיתי בראי התקשורת, אומר נייגר. "עד שחוקק החוק שהגדיר את המועד של יום השואה, ב-1959, קבוצות שונות וגופים שונים ציינו את היום בתאריך אחר. וכשמוסד יום הזיכרון הוחלט לקרוא לו יום 'השואה' והגבורה". כלומר, להבחין בין שני הדברים הללו, וזה מאוד התאים לצבריות הישראלית של אותם ימים. גבורה, הייתה אז באופן מובהק, הלחמה האקטיבית של הפרטיזנים, לוחמי הגטאות, או אנשים שהצליחו להתנגד בתוך המחנות".

פני כחודשיים צפו מנויי חברת הכבלים הוט באירוע טלוויזיוני פורץ דרך בכל הקשור להתייחסות התקשורת ליום השואה. כבר זגורי, אב המשפחה בסדרה הפופולרית "זגורי אימפריה", סירב לעמוד בצפירה ביום הזיכרון הלאומי. זגורי קירב את סכין השחיטה צמוד אל צווארה של אחת הפרות הקדושות ביותר בחברה הישראלית, כשהסביר מדוע הוא, כיצא מרוקו, מסרב לקחת חלק בטקס השנתי שכופה עליו הממסד. השחיטה עצמה נמנעה, כשנעתר בסופו של דבר לעמוד בשנה הבאה. "השיח הביקורתי כלפי אופן זיכרון השואה, הוא חדש. הוא משהו של שני העשורים האחרונים", אומר פרוץ מוטי נייגר, דיקן בית הספר לתקשורת במכללה האקדמית נתניה. "עד לתקופה האחרונה לא היו טקסים ביקורתיים על ייצוג השואה, על הפוליטיזציה והניכוס שלה. אף אחד לא העז לעשות פה סאטירה על השואה בעבר, ומאז החמישייה הקאמרית' שהעזה, ראינו גם את 'ארץ נהדרת' ולאחרונה 'היהודים באים'. זה הופך להיות לגיטימי לדבר על זה באופן ביקורתי. כמוכן לא ביום השואה עצמו".

ביום זה, הוא באופן החייאת השואה, כמעט לזמן הווה. "נכון. מצאנו שככל שעוברות השנים פחות מספרים על מה שקרה בשואה, אלא היא הופכת להיות הפריזמה שדרכה אנחנו רואים את ההווה. זה קורה גם בגלל הפוליטיקאים. בשנה שעברה נתניהו עמד ביד ושם ודיבר על הנאצים ועל איראן. התקשורת מכסה את זה, וזה הופך להיות הכותרת הראשית; זו התכנית הפרשנית שדרכה אנחנו מביטים על המציאות. כמוכן זהו השואה היא לא אירוע שנגמר לפני 70 שנה, אלא אירוע ישראלי מתמשך והאירוע המרכזי שדרכו אנחנו מבינים את המציאות היום. הגיבורה המרכזית של כל השידורים לאורך השנים, היא מדינת ישראל. היא גם המשמעות וגם הלקח של השואה - משואה לתקומה".

מראש. בדרך כלל, מצאנו, הניצולים הם הסמכות העיקרית ליום הזה. בכל שנה נמצא יומן חדש, חפץ חדש וסרט חדש שמתגלה. הנה רק השנה ראינו שלפתע גילו פרטים חדשים על אנה פרנק, ואני זוכר שמצאו את אוסף הגולות שלה לפני כמה שנים. גם במקרה זה צריך למצוא את החדשות יות. זה גם אירוע שמתווכח בלוח השנה של היחצנים והם יודעים לתלות בו את המקצוענות שלהם". לדבריו, "השואה לא צצה רק ביום הזיכרון השנתי. היא חלק מהשיח היומיומי הישראלי באופן כללי. העיתונאים מתכוננים ליום הזה כמו ליום רגיל ולחדשות רגילות".

25.7x32.16	2/2	6 עמוד	הערב - גלובס	16/04/2015	47434628-8
המכללה האקדמית נתני - 2790					

נתניהו ביד ושם. בנאומו שם בטקס בשנה שעברה דיבר על הנאצים ועל איראן (צילום: רויטרס)

הזוועות הקשות שהוצגו בתקשורת רק לפני שני עשורים. הן די נעלמו. מספרים את הסיפור בצורה שונה, בעיקר בשעות הפריים-טיים. זה לא נעלם לגמרי, אבל זה נמצא בערוצי התעודה והנישה. היום, גם בערוצי הילדים מתייחסים לשואה, בעיקר דרך הפריזמה של חי הילדים היום, מדברים הרבה על אנה פרנק, וכיצד היא הייתה ילדה בדיוק כמוהם. שוחחנו עם מפיקים בנושא, ומה שמעניין הוא שהקריטריון עבורם להערכת יום השואה, הוא האם הוא מצליח לרגש כמו יום הזיכרון לחללי צה"ל. עם יום הזיכרון לחללי צה"ל יודעים מה לעשות בתקשורת, מכינים שהם נוגעים לסיפור האישי הישראלי. הקושי רב יותר בשואה. שמענו מפיקים שאמרו לנו, 'עם כמה שהסיפורים נוראים, הם הזורים על עצמם'.

מה שלא השתנה לאורך השנים, הם השירים ברדיו. "זה

ריטואל קבוע", אומר ניגור, "השירים הם ארץ ישראליים יפים, שנוצרו כאן. דווקא אלה שקשורים לשואה, שירים בידיש, או 'העיירה בוערת' ו'שיר הפרטיונים' מושמעים מעט מאוד יחסית, ובמקומם שומעים את 'כי האדם עץ השדה'. זה חלק מהניסיון לשייך את השואה לישראליות בת זמננו".

פריזמה הוליוודית

יום הזיכרון מציין באופן מובהק את שואת היהודים בתקופת מלחמת העולם השנייה. הסיפוח ההרוק שלו לישראליות, לא מאפשר לאף קבוצה אחרת שנרדפה באותה תקופה להיכנס לנרטיב שלנו, אלא בדרך אחת - הסרטים ההוליוודיים המוקרנים בטלוויזיה בשנים האחרונות. "ניתחנו את ערבי השידור בטלוויזיה ב-16 השנים האחרונות", מספר החוקר. "כל קורבנות השואה שהוצגו

ניגור. לייצר סיפורים מהשואה

ספר המחקר החדש (צילום: יח"צ)

בפריים-טיים הם יהודים. מצאנו גם שכל הסרטים הדוקומנטריים ששודרו הופקו על-ידי ישראלים, וכל הסרטים המתוסרטים הם הפקות זרות, בעיקר מארצות הברית.

● איך משפיעה העובדה שהשואה מתווכת לנו באמצעות הוליווד על הזיכרון שלנו אותה?

"צריך להגיד ביושר: השואה מתנגשת עם ההיגיון המסחרי. אין לה סוף טוב. אבל הסיפורים ההוליוודיים צריכים להציע סוף טוב, אנחנו מצפים לשמוע שם את הסוף הטוב ביותר משאנחנו צריכים לשאול איך מגיעה השואה אלינו, צריך לשאול איך לומדים בעולם על השואה, שם ניוונים בעיקר מהפריזמה ההוליוודית. בסרטי התעודה, גילינו הרבה פעמים שכשמראיינים ניצולים, ההנחה היא שלא צריך לספר את מה שקרה שם. בעיקר מתרכזים במה שקרה להם בארץ ובמשפחות שהקימו. אני זוכר

כתבה על טייסים בחיל האוויר שטסו מעל אושוויץ. הטלאי הצהוב מול מגן הדרור על זנב המטוס. פרטי האירוע כבר לא חשובים. אנחנו מספרים עליו דרך האקטואליה שלנו.

● ואיך לדעתך ייראה הזיכרון בשלא יהיו הניצולים לספר. אתה חושב שיהיו יותר גורמים שימצאו שקל יותר להשתלט על הזיכרון הלאומי? "מכיוון שהטראומה היא קולקטיבית מתמשכת, אני מניח שבני הדרור השני יעמדו במרכז המשדרים והסיקור העיתונאי. כאשר להשתלטות על הזיכרון - זה קרה מהרגע הראשון וזה ימשיך לקרות גם בעתיד. אני מאמין שהשואה תשתנה בכל הקשור לתקשורת. כבר עכשיו מתחיל מאבק בין סוכני זיכרון שמרנים לאלה שהם קצת יותר ביקורתיים. כיום אין לגיטימציה לשינוי, אבל הקולות האלה יישמעו ובסופו של דבר משהו ישתנה. אנחנו עדיין לא יודעים איך."